

Współpraca polskich i ukraińskich pedagogów wczoraj, dziś i jutro

Franciszek Szlosek

DOI: 10.34866/nsmx-2p69

ORCID: 0000-0002-9846-0253

Pedagogika bez granic. . .

Pedagogy without borders ...

Key words: pedagogy, pedagogical sciences, humanistic pedagogy, education, education system.

Abstract: The article characterizes the issues of cooperation between Polish and Ukrainian pedagogical circles. It is worth emphasizing that it has been carried out from the beginning of the establishment of free Ukraine. The author highlights the forms of cooperation between Polish and Ukrainian educational scientists, who meet every 2 years in the forums of educators from both countries, organized alternately in Poland and Ukraine. The next 9th Forum is organized on May 11–12, 2022 in Lublin. The text is also accompanied by a list of important facts of this cooperation, which took place during almost 30 years of pedagogical contacts of scientific communities from the neighboring countries.

Słowa kluczowe: pedagogika, nauki pedagogiczne, pedagogika humanistyczna, edukacja, system edukacji.

Streszczenie: W artykule podjęto problematykę współpracy polskich i ukraińskich środowisk pedagogicznych, prowadzonej niemal od początku powstania wolnej Ukrainy. Starano się ukazać, z jednej strony, ogrom i różnorodność form tej współpracy, z drugiej zaś, wyartykułować najważniejsze jej efekty. Wiele miejsca poświęcono głównej formie współdziałania polskich i ukraińskich reprezentantów nauk o wychowaniu, jaką były (i są nadal) fora naukowe pedagogów z obydwu krajów, organizowane naprzemiennie, co 2 lata, w Polsce i Ukrainie. Do tekstu załączono również spis wybranych z „Kroniki...” tej współpracy, istotnych faktów, jakie miały miejsce na przestrzeni prawie 30-letnich kontaktów pedagogicznych środowisk naukowych z obydwu sąsiadujących państw.

Nauka jest tą dziedziną działalności społecznej, która w sposób naturalny przekracza granice geograficzne, polityczne, kulturowe itd. Szczególnie dotyczy to dyscyplin społecznych i humanistycznych, w tym pedagogiki. Stąd międzynarodowa wymiana naukowa obejmująca różne podejścia teoretyczne (modele, paradygmaty, czy perspektywę wieloparadygmatyczną), ale także wymianę dotyczącą rozwiązań

praktycznych – jest wartością nie do przecenienia dla rozwoju każdej konkretnej dyscypliny, a pedagogiki w szczególności. Z tego powodu podjęta i realizowana w sposób systematyczny i efektywny, przez prawie 30 lat, współpraca polskich i ukraińskich naukowych środowisk pedagogicznych jest warta artykułowania i to nie tylko ze względu na dzisiejszą sytuację u naszego wschodniego sąsiada, ale dlatego, że jest wartością „samą w sobie.” Kierując się tymi przesłankami, podjąłem w poniższym tekście próbę scharakteryzowania najważniejszych wydarzeń i efektów relatywnie długo trwającej współpracy polskich i ukraińskich pedagogów, prowadzonej z dużą determinacją przez obydwie strony.

Wydana w 2019 roku, w Akademii Pedagogiki Specjalnej książka pod takim samym tytułem jak niniejszy artykuł, stanowiła swoisty akt podziękowania i uznania dla Profesor Nelli G. Nyczkało, sekretarza Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, za pełną poświęcenia i oddania działalność na rzecz współpracy naukowych środowisk Polski i Ukrainy (F. Szlosek, red. 2019, s. 492). Za tę działalność Prof. Nella Nyczkało została odznaczona przez Prezydenta RP **Krzyżem Kawalerskim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej**. Jeśli współpraca przedstawicieli nauk o wychowaniu obydwu krajów została dostrzeżona i uznana przez najważniejszą Osobę w państwie, to oznacza, że kontakty tych środowisk przyniosły wymierne, ponadprzeciętne efekty. Niewątpliwie ukazanie się wspomnianej pozycji rocznicowej i przyznanie Pani Profesor przez Prezydenta RP tak wysokiego odznaczenia, stanowią wyraźne wskazanie, kogo polska strona uważa za *spiritus movens* tej współpracy.

Sięgając do początków historii kontaktów polskich i ukraińskich środowisk pedagogicznych, warto przypomnieć, że Ukraina uzyskała swoją niepodległość w 1991 roku, a nasz kraj stał się w pełni suwerenny – rok wcześniej. A już w 1994 roku zaistniały znaczące fakty świadczące o rozpoczęciu współdziałania pomiędzy reprezentantami nauk o wychowaniu obydwu sąsiadujących krajów. Jednym z najważniejszych wydarzeń wskazujących na zaistnienie tej współpracy, była obrona, właśnie w 1994 roku, pracy habilitacyjnej na Uniwersytecie Tarasa Szewczenki w Kijowie przez Krystynę Chałas (od wielu lat prof. zw. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego). Możliwość przeprowadzania przewodów habilitacyjnych przez polskich obywateli w placówkach naukowo-dydaktycznych lub instytutach naukowych Ukrainy i odwrotnie – obywateli Ukrainy w naszym kraju, została stworzona w wyniku podpisania w Warszawie już 1991 roku porozumienia o współpracy naukowej i oświatowej Polski i Ukrainy. Pod porozumieniem podpisy złożyli: ówczesny polski Minister Edukacji Narodowej, Prof. Henryk Samsonowicz oraz pierwszy Minister Oświaty i Nauki w niepodległej Ukrainie – Prof. Iwan Zjaziun. Wyartykułowanie sprawy podpisania tego porozumienia wydaje się być ważne jeszcze z co najmniej dwóch powodów (poza samą wagą treści tego dokumentu). Pierwszy z nich dotyczy faktu, iż Minister Iwan Zjaziun zarówno na płaszczyźnie politycznej, jak i w życiu prywatnym, był autentycznym przyjacielem Polski i Polaków i demonstrował to przy każdej nadarzającej się okazji w swojej Ojczyźnie. Z kolei drugim powodem,

także dotyczącym pierwszego szefa resortu oświaty i nauki w wolnej Ukrainie, była Jego działalność na rzecz zbliżenia środowisk naukowych z obydwu sąsiadujących krajów, kiedy przestał już pełnić swoją funkcję w rządzie Ukrainy (został dyrektorem jednego z instytutów naukowo-badawczych mieszczących się w strukturze Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy). Rozpoczął wtedy, zgodnie z literą, ale przede wszystkim – duchem podpisanego przez siebie porozumienia – konkretną współpracę z wieloma polskimi podmiotami naukowymi. To właśnie z inspiracji Prof. Iwana Zjaziuna w 1999 roku w Kijowie powstaje inicjatywna grupa, której celem było założenie Towarzystwa Naukowego „Ukraina – Polska/Polska – Ukraina”. W tym samym roku został wydany, przy Jego ogromnym wsparciu, ale także bezpośrednim udziale, pierwszy numer polsko-ukraińskiego rocznika, któremu nadano tytuł: *Kształcenie Zawodowe: Pedagogika i Psychologia*. Sam pomysł powołania do życia nowego periodyku, adresowanego głównie do środowisk pedagogicznych obydwu sąsiadujących krajów, był udziałem Prof. Nelli Nyczkało i Prof. Jolanty Wilsz z Akademii im. J. Długosza w Częstochowie (T. Lewowicki 2021, s. 35–36), ale o jego wydananiu zadecydowało poparcie udzielone przez Prof. Iwana Zjaziuna. Ostatecznie ukazało się 15 tomów „Rocznika” pod redakcją: ze stony ukraińskiej – I. Zjaziuna i N. Nyczkało, a ze strony polskiej – T. Lewowickiego oraz J. Wilsz.

Jedną z pierwszych konferencji organizowanych w Polsce, na której została wyraźnie zaznaczona obecność naukowców z Ukrainy, była zorganizowana 23–24 listopada 1998 roku przez Wydział Nauczycielski Politechniki Radomskiej im. K. Pułaskiego z cyklu *Drogi i bezdroża kształcenia nauczycieli*. Do szczególnie aktywnych uczestników tej konferencji z Ukrainy należała Prof. Nella Nyczkało, która zapoznała nas z treścią opracowanego przez Akademię Nauk Pedagogicznych Ukrainy programu pt. *Nauczyciel*, dokumentu, który w późniejszych latach kształtował strategię kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli w tym kraju. Także Prof. Eugenia Kowalenko, naukowiec o polskim rodowodzie, kierownik Katedry Kształcenia Nauczycieli w Uniwersytecie Pedagogicznym im. M. Gogola w Niżynie, zaprezentowała ciekawą koncepcję kształcenia kandydatów na nauczycieli poprzez ich pedagogizację w fazie nabywania kompetencji zawodowych. W wyniku tych kontaktów Rektor Politechniki Radomskiej, Prof. Wiesław Wasilewski i wielokrotnie wspomniany już Prof. Iwan Zjaziun, wówczas Dyrektor Instytutu Pedagogiki i Psychologii Oświaty Zawodowej z siedzibą w Kijowie – podpisali w połowie 1999 roku umowę o współpracy. Niezwykle ważnym wydarzeniem w kontaktach pedagogów obydwu krajów był udział uczonych z Ukrainy w III i IV Zjeździe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w Olsztynie i Wrocławiu. Byli oni jedynymi gośćmi zagranicznymi na tych bardzo ważnych dla polskich pedagogów spotkaniach. Warto także odnotować, że od 2000 roku nastąpiła intensyfikacja wymiany działalności publikacyjnej pomiędzy obydwoma środowiskami naukowymi. W wielu polskich czasopismach specjalistycznych ukazały się artykuły ukraińskich pedagogów (*Pedagogika Pracy, Edukacja, Życie Szkoły* i inne), a z kolei teksty polskich autorów publikowane były w ukraińskich czasopismach oświatowych (*Oswita, Oswita Ukrainy, Ridna Szkoła* i w innych). W latach 2000–2004 do współpracy z Akademią

Nauk Pedagogicznych Ukrainy i jej Instytutami przystąpiły kolejne polskie placówki naukowo-badawcze i wyższe szkoły, a wśród nich Instytut Technologii Eksploatacji w Radomiu, Akademia Świętokrzyska w Kielcach, Akademia Bydgoska, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Uniwersytet Opolski, Akademia Podlaska i inne. Do wyjątkowo dobrych, realizowanych w tamtym okresie przykładów wielopłaszczyznowego współdziałania konkretnych uczelni z obydwu sąsiednich państw należy zaliczyć współpracę Akademii Krakowskiej im. Komisji Edukacji Narodowej z Narodowym Uniwersytetem Pedagogicznym im. M.P. Dragomanowa w Kijowie. Obejmowała ona wymianę pracowników naukowo-dydaktycznych oraz studentów, organizowanie wspólnych konferencji, działalność publikacyjną, tłumaczenie pozycji książkowych itd. W tym miejscu należy podkreślić, że kijowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. M.P. Dragomanowa odgrywał (i odgrywa nadal) we współpracy polsko-ukraińskiej szczególną rolę. Do udziału tego Uniwersytetu w kontaktach naszych naukowców z przedstawicielami nauk o wychowaniu Ukrainy jeszcze wrócę w dalszej części tekstu. Jednak już w tym miejscu warto wspomnieć, że w 2005 roku Prof. Tadeusz Nowacki, główny twórca polskiej pedagogiki pracy, otrzymał tytuł *doctora honoris causa* tegoż Uniwersytetu.

Osobny rozdział we współpracy polskich i ukraińskich środowisk pedagogicznych stanowią **fora naukowe**, organizowane od 2005 roku naprzemiennie (co 2 lata), raz w naszym kraju, raz w kraju naszego wschodniego sąsiada. Pomysł wprowadzenia nowej, stanowiącej swoistą płaszczyznę kontaktów pedagogów obydwu krajów, płaszczyznę, na której można zarówno prezentować rezultaty prowadzonej współpracy, jak i tę współpracę planować, zrodził się rok wcześniej na posiedzeniu Grupy Inicjatywnej Towarzystwa Naukowego „Polska – Ukraina”. **I Forum Naukowe „Polska – Ukraina”** zostało zorganizowane 9–12 października 2005 roku przez 3 następujące szkoły wyższe: Akademię Podlaską w Siedlcach, Akademię Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie i Wyższą Szkołę Pedagogiczną Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie. Czwartym współorganizatorem tego historycznego spotkania był Instytut Technologii Eksploatacji – PIB w Radomiu. Przypomnijmy, że rok 2005 był w naszym kraju obchodzony jako „Rok Ukrainy w Polsce”. Zatem nadarzyła się znakomita okazja do podsumowania efektów coraz lepiej rozwijającej się współpracy naukowo-pedagogicznej. Program I Forum był podzielony na 2 części: Pierwsza z nich to otwarcie wystawy dorobku publikacyjnego ukraińskich pedagogów i psychologów funkcjonujących w obszarze Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy w latach 1992–2005. Wystawę zorganizowano 9 października 2005 roku w gmachu Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie. Jej otwarcia dokonał Prezydent Akademii Pedagogicznej Ukrainy Prof. Wasyl Kremień w obecności ówczesnego ambasadora Ukrainy w Polsce. Pozycje zwarte (około 1200 książek) z tej wystawy zostały przekazane Komitetowi Nauk Pedagogicznych PAN. Druga część I Forum Naukowego „Polska – Ukraina” odbyła się w Ustroniu Śląskim 10–12 października na temat *Ewolucja kwalifikacji nauczycieli w kontekście przemian edukacyjnych*. Niezwykle ciekawym i ważnym wydarzeniem tego spotka-

nia była prezentacja książki Prof. I. Zjaziuna pt. *Mistrzostwo pedagogiczne*, wydanej w języku polskim, a której treść i główne tezy w niej zawarte scharakteryzowali Prof. Tadeusz Nowacki oraz sam autor. Także w tym punkcie programu, Prof. Nella Nyczkało poinformowała wszystkich uczestników I Forum o przetłumaczeniu na język ukraiński pozycji Czesława Kupisiewicza pt. *Wybrane problemy teorii i praktyki pedagogicznej na progu XXI wieku* i wydaniu jej w Kijowie. Wręczenie tej książki autorowi zostało dokonane w czerwcu tego roku na uroczystym spotkaniu Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN w Pałacu Staszica w Warszawie. Innym ważnym punktem programu I Forum Naukowego „Polska – Ukraina” był panel poświęcony dalszej wzajemnej współpracy, podczas którego jednoznacznie potwierdzono chęć i potrzebę nie tylko kontynuowania rozpoczętej już w połowie lat dziewięćdziesiątych minionego stulecia współpracy, ale jej dalszego rozwoju, co zostało entuzjastycznie przyjęte przez wszystkich uczestników październikowego spotkania w Ustroniu Śląskim, w 2005 roku (F. Szłosek, red., 2007, s. 11).

W dniach 15–17 maja 2007 roku odbyło się **II Forum Naukowe „Ukraina – Polska”** w Kijowie nt. *Teoretyczne i metodyczne podstawy kształcenia nauczycieli: mistrzostwo pedagogiczne, twórczość, technologie*. Główne obrady odbywały się w kijowskim Domu Nauczyciela, obiekcie o historycznym znaczeniu, bowiem w tym budynku obradował, za czasów Symona Petlury, pierwszy Parlament Ukraiński, tutaj także Petlura spotkał się Piłsudskim. Wśród wielu ważnych punktów programu II Forum, dwa zasługują na szczególne wyartykułowanie. Pierwszy z nich dotyczy przyznania Prof. Stanisławowi Kaczorowi i Prof. Zygmuntowi Wiatrowskiemu, współtwórcom polskiej pedagogiki pracy – tytułów doktora honoris causa Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy. Warto podkreślić, że były to pierwsze tego rodzaju wyróżnienia, jakie ta najważniejsza instytucja naukowo-pedagogiczna w Ukrainie przyznała komukolwiek. Z kolei drugie istotne wydarzenie, jakie miało miejsce podczas spotkania polskich i ukraińskich pedagogów w Kijowie w 2007 roku – to przekazanie przez polską delegację Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy ok. 1000 wybranych pozycji pedagogiczno-psychologicznych, wydanych w naszym kraju. (N. Nyczkało 2019, s. 22).

Kolejne, **III Forum** zostało zorganizowane 21–23 maja 2009 roku w Warszawie i Zamościu, a jego tematyka dotyczyła nasilającego się w ostatnich dziesięcioleciach zjawiska migracji ludności i w wyniku tego – zderzania się i mieszania różnych kultur. Stąd III Forum Naukowe „Polska – Ukraina” obradowało pod hasłem *Kształcenie ustawiczne do wielokulturowości*. Miejscem wystąpień plenarnych, w pierwszym dniu tej nietypowej konferencji, był Zamek Królewski, natomiast 22 i 23 maja 2009 roku uczestnicy III Forum Naukowego „Polska – Ukraina” byli gośćmi Prezydenta Zamościa Marcina Zamojskiego – potomka znanego i ważnego dla historii Polski rodu oraz Wszechnicy Roztoczańskiej. Do sympatycznych zdarzeń tego Forum należy zaliczyć pobyt jego uczestników w Szczepreszynie i obejrzenie pomnika Chrząszcza („który brzmi w trzcinię”). Głównymi organizatorami spotkania polskich i ukraińskich pedagogów w 2009 roku była Akademia

Pedagogiki Specjalnej, Instytut Technologii Eksploatacji – PIB w Radomiu, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie i Wszechnica Roztoczańska z siedzibą w Szczepieszynie.

Czerkawski Narodowy Uniwersytet im. Bohdana Chmielnickiego gościł w dniach 23–25 maja 2011 roku uczestników **IV Forum**, którzy tym razem podjęli próbę oceny stanu rozwoju nauk pedagogicznych w Ukrainie i w Polsce. Wyniku dyskusji nad tym zasadniczym problemem dla pedagogów obydwu krajów nie można nazwać optymistycznym, co znalazło swój wyraz i zostało udokumentowane w publikacji pokonferencyjnej pt. *Rozwój nauk pedagogicznych w Ukrainie i w Polsce na początku XXI stulecia*. Szczególnym gościem spotkania „Czerkasy 2011” był Paweł Kowal, eurodeputowany Parlamentu Europejskiego, który był jednym z negocjatorów, ze strony UE, uzgadniających warunki stowarzyszenia Ukrainy z Unią Europejską. Wyjątkowo wzruszającym momentem IV Forum Naukowego „Polska Ukraina” była wizyta wszystkich uczestników tego spotkania w Szkole Podstawowej we wsi Tymoszówka, do której chodził wybitny polski kompozytor Karol Szymanowski. Powstałe tam muzeum, jego zbiory, wiedza, jaką zaprezentowała tamtejsza młodzież o naszym wielkim kompozytorze okresu Młodej Polski – są jeszcze jednym przykładem bliskości kultur obydwu narodów i możliwości ich wzajemnej asymilacji. Niewątpliwie do jednych z najważniejszych wydarzeń tegoż Forum należy zaliczyć wręczenie Prof. Wasylowi Kremieniowi, Prezydentowi Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, byłemu ministrowi oświaty i nauki, książki Jego autorstwa pt. *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni*, przetłumaczonej na język polski i wydanej w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie.

Nieco ponad dwa lata później, czyli 24–26 września 2013 roku, w Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie zostało zorganizowane kolejne, **V Forum Naukowe** polskich i ukraińskich pedagogów. Jego myślą przewodnią (a zarazem tematem) była *Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdyscypliny*. Problematyka interdyscyplinarności pedagogiki nieprzypadkowo znalazła się w centrum obrad V Forum, bowiem coraz silniejszy związek nauk o wychowaniu z innymi rozwijającymi się dyscyplinami rodzi konieczność uwzględnienia także perspektywy spojrzenia tych nauk na teoretyczne podstawy wychowania i nauczania w sytuacji tworzenia określonych paradygmatów i metateorii oraz w konstruowaniu nowoczesnych modeli edukacyjnych. Oprócz głównego organizatora V Forum, tj. Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN, ważną rolę w przygotowaniu tej imprezy odegrała Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej z Warszawy z inicjatywy jej ówczesnego rektora – Prof. Jana Łaszczyka. Do sympatycznych atrakcji kulturalno-turystycznych piątego, w tej formie zorganizowanego spotkania pedagogów obydwu krajów należy zaliczyć zwiedzanie Kopalni Soli w Wieliczce i uroczystą kolację w Sztolni „Warszawa” teźże Kopalni z udziałem Zespołu Pieśni i Tańca „Małe Słowianki” prowadzone przez dr Marię Francuz.

VI Forum Naukowe pedagogów „znad Wisły i Dniepru” zostało zorganizowane 15–16 września 2015 roku w Kijowie, a więc kilkanaście miesięcy po wydarzeniach na Majdanie. Stąd pierwszym krokiem polskiej delegacji na czele z zastępcą przewodniczącego Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN – Prof. Stefanem M. Kwiatkowskim było złożenie kwiatów ofiarom tych tragicznych wydarzeń w miejscach, gdzie one się rozgrywały. Nie zapomnę też w oczach Prezydenta Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, który opisywał nam Polakom wydarzenia na Majdanie, stojąc tam, gdzie one rzeczywiście miały miejsce. Po złożeniu kwiatów wszyscy uczestnicy VI Forum przeszli do niedaleko położonego od Majdanu gmachu Kijowskiej Filharmonii, gdzie odbyło się uroczyste otwarcie VI Forum i pierwsza część obrad plenarnych. W spotkaniu w filharmonii uczestniczyli, oprócz reprezentantów nauk pedagogicznych obydwu krajów, także politycy ukraińscy zajmujący się sprawami nauki i oświaty w tym kraju na czele z L. Gryniewicz, przewodniczącą Komitetu Nauki i Oświaty Rady Najwyższej (Parlamentu Ukraińskiego) oraz z zastępcą ministra oświaty i nauki Ukrainy M. Strichem. Organizatorem całego spotkania „Kijów 2015” był znany nie tylko w Ukrainie i Polsce, ale w wielu innych krajach Europy, Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. M.P. Dragomanowa. Wiodącym problemem naukowej refleksji na VI Forum była *Edukacja dla współczesności*, a wyniki tych analiz i przemyśleń zostały zawarte w 2 tomach pod takim samym tytułem.

Kolejne, **VII Forum Naukowe „Polska – Ukraina”** odbyło się 2 lata później w Polsce, tj. 18–20 września 2017 roku w Warszawie (organizator – Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej) i w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Pierwszego dnia pedagogowie ukraińscy z Prezydentem Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych, Prof. Wasylem Kremieniem na czele, zwiedzili Warszawę, a wieczorem zostali przyjęci przez Ambasadora Ukrainy w Polsce. Na spotkaniu w Ambasadzie było także obecnych wielu wybitnych polskich przedstawicieli nauk pedagogicznych, z ówczesnym przewodniczącym Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN – Prof. Bogusławem Śliwskim oraz jego pierwszym zastępcą, a zarazem rektorem APS, Prof. Stefanem M. Kwiatkowskim. Głównym przedmiotem refleksji naukowej VII Forum były rozważania dotyczące edukacji dla przyszłości. Ta problematyka była przedmiotem obrad w dwóch następnym dniach, w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Wynik tej refleksji został upubliczniony w dwóch tomach: R. Gerlach (red.), *Edukacja dla przyszłości w świetle wyzwań XXI wieku* oraz *Edukacja dla przyszłości w perspektywie orientacji na rynek pracy* pod red. R. Gerlacha i R. Tomaszewskiej-Lipiec. W podsumowaniu VII Forum Naukowego „Polska – Ukraina” uczestnicy zaakcentowali potrzebę zwiększenia wzajemnej współpracy badawczej, która umożliwi głębsze poznanie systemowych problemów edukacyjnych w Polsce i Ukrainie oraz ukazanie różnic i podobieństw w spojrzeniach teoretycznych na procesy edukacyjne, a także na rozwiązania praktyczne przyjęte w obydwu krajach.

Tematyka **VIII Forum Naukowego „Ukraina – Polska” – Wychowanie dla pokoju** – w kontekście dzisiejszych wydarzeń w Ukrainie, była niezwykle wymowna.

Głównym organizatorem 8–10 października 2019 roku, kolejnego już spotkania naukowych środowisk pedagogicznych obydwu krajów był Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. G. Skoworody w Pierejesławiu Chmielnickim. Szczegółowe zagadnienia, jakie podjęto na tym spotkaniu, obejmowały między innymi: *podstawy filozoficzne edukacji dla pokoju, interdyscyplinarność edukacji dla pokoju, wychowanie dla pokoju w pedagogice humanistycznej, wychowanie dla pokoju w warunkach społeczeństwa obywatelskiego i informacyjnego, Edukacja dla pokojowego współdziałania między narodami*. Problematyka ta stoi w wyraźnej sprzeczności z tezami głoszonymi przez rosyjską propagandę, usprawiedliwiająca napaść na Ukrainę 2,5 roku później. Z perspektywy polskiej delegacji, trzy inne wydarzenia, jakie miały miejsce na VIII Forum, zasługują na podkreślenie. Pierwsze z nich dotyczy otwarcia w tamtejszym Uniwersytecie Sali im. Jana III Wazy, króla Polski. Wydarzenie drugie, mające niezwykle uroczysty przebieg, dotyczyło wręczenia tytułu doktora honoris causa Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy – Prof. Bogusławowi Śliwerskiemu, wybitnemu polskiemu pedagogowi, przewodniczącemu Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Trzecim, niezwykle atrakcyjnym elementem programu VIII Forum było spotkanie z Witalijem Kliczko, burmistrzem Kijowa, który jest absolwentem Uniwersytetu Pedagogicznego w Pierejesławiu, a którego znamy z ogromnych sukcesów na ringu, a ostatnio z bohaterskiej postawy podczas oblężenia stolicy Ukrainy przez rosyjskie wojska. Nawiązaniem do tematyki spotkania „Pierejesław Chmielnicki 2019” było posadzenie „Drzewka Pokoju”, co też, patrząc na dzisiejsze wydarzenia u naszego wschodniego sąsiada, ma swoją symboliczną wymowę. Polscy pedagodzy wyjeżdżali z VIII Forum z przekonaniem, iż uczestniczyli w spotkaniu świadczącym o daleko zaawansowanej współpracy pomiędzy środowiskami reprezentującymi nauki społeczno-humanistyczne obydwu krajów.

IX spotkanie polskich i ukraińskich pedagogów miało odbyć się we wrześniu 2021 roku w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej. Jednak ze względu na istniejącą już kilkanaście miesięcy pandemię COVID-19, nowy termin **IX Forum** został, po uzgodnieniach dokonanych przez obydwie strony, wyznaczony na 10–12 maja 2022 roku, z tym że 10.05 delegacja ukraińska miała gościć w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, następnie zwiedzić stolicę Polski, a w godzinach popołudniowych uczestniczyć w spotkaniu w Ambasadzie Ukrainy w naszym kraju. Przedłużająca się sytuacja zagrożenia pandemicznego z jednej strony uniemożliwiła przeprowadzenie obrad w wyznaczonym wcześniej terminie – w systemie stacjonarnym, z drugiej zaś, niejako potwierdziła i uzasadniła celowość przyjętej tematyki tego Forum, brzmiącej: *Drogi i bezdroża edukacji w okresie pandemii*. 24 lutego bieżącego roku nastąpiła agresja Rosji na Ukrainę, pojawiło się więc naturalne pytanie, czy w tej sytuacji zasadne jest przeprowadzenie tej formy współpracy w zapowiedzianym terminie. Ostatecznie zarówno Prezydent Narodowej Akademii Pedagogicznych Nauk Ukrainy, jak i polscy organizatorzy, doszli do przekonania, iż realizacja IX Forum 10–12 maja, mimo braku oficjalnej delegacji z Ukrainy, będzie swoistą demonstracją poparcia dla walczącej Ukrainy i stanowić będzie świadectwo nieprzerwanej współ-

pracy pomiędzy pedagogicznymi środowiskami naukowymi Polski i Ukrainy. Tym bardziej że kilka osób, które znalazły się na wcześniej sporządzonej liście delegacji ukraińskiej, ma szansę dotrzeć do Lublina, na obrady IX Forum Naukowego „Polska – Ukraina”. Oprócz głównej dyskusji dotyczącej edukacji w okresie pandemicznego zagrożenia zdrowia, w programie tego Forum przewidziany jest tak zwany „Blok ukraiński”, podczas którego ukraińscy pedagogowie podzielą się z nami swoimi przeżyciami z ostatnich wydarzeń w ich kraju. Zaprezentowana zostanie także zupełnie nowa, niezwykle wartościowa książka W. Kremienia i W. Iljina pt. *Człowiek wobec wyzwań cywilizacji: Od przeszłości do przyszłości*, wydana kilka dni temu przez Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie (tłum. z języka ukraińskiego: F. Szlosek i J. Nakhlik). Wydaje się, że niezależnie od wyników obrad IX Forum będzie miało ono historyczne znaczenie i oprócz merytorycznego, **wydzwięk moralny**.

Historię współpracy polskich i ukraińskich pedagogów można jeszcze dość długo prezentować, a i tak nie da się w pełni jej opisać i zinterpretować, tym bardziej w jednym artykule. Stąd pozwalam sobie zamieścić wybrane fakty z „*Kroniki współpracy...*” pedagogicznych środowisk obydwu krajów, która to kronika jest prowadzona przez Pedagogiczne Towarzystwo „Polska – Ukraina”. Nim jednak przejdę do kronikarskiego ujęcia tej współpracy, pragnę przywołać chyba najważniejszy i najbardziej spektakularny fakt w intensywnych kontaktach naukowych reprezentantów środowisk pedagogicznych obydwu krajów. Chodzi o podpisanie 2006 roku umowy o współpracy pomiędzy Komitetem Nauk Pedagogicznych PAN a Akademią Pedagogicznych Nauk Ukrainy, którą Prof. Tadeusz Lewowicki jako główny jej inspirator, słusznie określił mianem nietypowej (T. Lewowicki 2021, s. 38). Chodziło o to, że Komitet Nauk Pedagogicznych PAN jest podmiotem o charakterze korporacyjnym w strukturze Polskiej Akademii Nauk, a zatem nieposiadającym osobowości prawnej i uprawnień do podpisywania umów zewnętrznymi partnerami. Jednak ówczesny wiceprzewodniczący PAN, Prof. Jan Strejlau, znalazł rozwiązanie umożliwiające podpisanie tak ważnej dla współpracy polskich pedagogów z naukowcami ściśle związanymi z Akademią Pedagogicznych Nauk Ukrainy. Ważność tej umowy jest do dnia dzisiejszego aktualna i stanowi formalną podstawę (a także inspirację) do rozwoju współdziałania obydwu środowisk naukowych.

Kończąc niepełny esej o współpracy polskich i ukraińskich pedagogów, zachęcam do uważnego przestudiowania wybranych, ale niezwykle istotnych faktów omawianej współpracy, co być może pozwoli na lepsze zrozumienie jej rozmiaru i wielowymiarowości.

Wybrane elementy z kroniki współpracy polskich i ukraińskich pedagogów i innych przedstawicieli nauk humanistycznych i społecznych

1991 rok – Podpisanie porozumienia o współpracy naukowej i oświatowej Polski i Ukrainy przez polskiego Ministra Edukacji Narodowej Prof. Henryka Samsonowicza i Ministra Oświaty i Nauki Ukrainy, Prof. Iwana A. Zjaziuna

1994 rok – Obrona pracy habilitacyjnej Dr Krystyny Chałas w Uniwersytecie Tarasa Szewczenki w Kijowie

1998 rok – Udział licznej delegacji ukraińskich pedagogów we wspólnie organizowanej konferencji z cyklu „Drogi i bezdroża kształcenia nauczycieli”

1999 rok – Wydanie I. rocznika polsko-ukraińskiego pt. „Kształcenie zawodowe. Pedagogika i psychologia”. Redakcja: T. Lewowicki, J. Wilsz oraz I. Zjaziun i Nella Nyczkało

1999 rok – Powstanie na spotkaniu w Kijowie, grupy inicjatywnej ukraińsko-polskiej, której celem jest powołanie Towarzystwa Naukowego „Ukraina – Polska/Polska – Ukraina”. W skład grupy weszli m.in. ze strony Ukrainy: Prof. Iwan A. Zjaziun i Prof. Nella Nyczkało, ze strony polskiej, Prof. Czesław Kępski z UMCS Lublin, prof. Franciszek Szlosek

1999 rok – Prof. Tadeusz Lewowicki, Prof. Stefan Kwiatkowski, prof. Franciszek Szlosek zostają powołani na członków Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy

2001 rok – Ustalenie działań i form współpracy tworzonego Towarzystwa Naukowego Ukraina – Polska/Polska – Ukraina z Akademią Nauk Pedagogicznych Ukrainy. W spotkaniu wzięli udział Prof. Wasyl G. Kremień, Prezydent Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, pełniący jednocześnie funkcję Ministra Oświaty i Nauki Ukrainy.

2004 rok – Rejestracja Towarzystwa Naukowego „Polska – Ukraina” oraz zamieszczenie biogramów polskich pedagogów pracy w encyklopedii pt. *Oświata zawodowa Ukrainy XX stulecia*

2005 rok – I Forum Naukowe polskich i ukraińskich przedstawicieli nauk humanistycznych i społecznych w Warszawie i Ustroniu z udziałem ówczesnego ambasadora Ukrainy w Warszawie. Spotkaniu w Warszawie przewodniczyli, ze strony polskiej Prof. Tadeusz Lewowicki, jako przewodniczący Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, ze strony ukraińskiej – Prof. Wasyl G. Kremień, Prezydent ANPU. Wśród polskich uczestników byli także Profesorowie T. Nowacki, Cz. Banach, S. Kwiatkowski, Z. Wiatrowski, J. Niemiec i wielu innych. Delegacja ukraińska przekazała Komitetowi Nauk Pedagogicznych PAN ponad 1000 pozycji wydawniczych autorstwa ukraińskich pedagogów i psychologów

2005 rok – Ukazanie się książki Prof. Czesława Kupisiewicza nt. *Wybrane problemy teorii i praktyki pedagogicznej na progu XXI wieku* w języku ukraińskim

2005 rok – Ukazanie się pozycji Prof. Iwana A. Zjaziuna pt. *Mistrzostwo pedagogiczne* w języku polskim. Wydawca: Instytut Technologii Eksploatacji w Radomiu

2006 rok – **Podpisanie umowy o współpracy pomiędzy Komitetem Nauk Pedagogicznych PAN a Akademią Nauk Pedagogicznych Ukrainy**

2007 rok – II Forum Naukowe „Polska Ukraina” w Kijowie nt. *Teoretyczne i metodyczne podstawy kształcenia nauczycieli: mistrzostwo pedagogiczne, twórczość, tech-*

nologie. Delegacja polska przekazała Akademii Nauk Pedagogicznych zbiór około 1000 wybranych pozycji z zakresu pedagogiki i psychologii. Doktoraty honoris causa Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy dla Prof. Zygmunta Wiatrowskiego i Prof. Stanisława Kaczora

2007 rok – Przetłumaczenie na język ukraiński książki Tadeusza Nowackiego pt. *Tworząca ręka*

2009 rok – III Forum Naukowe „Polska Ukraina” zorganizowane w Warszawie i Zamościu nt. *Kształcenie ustawiczne do wielokulturowości*. Współorganizatorem forum był Urząd Miasta w Zamościu na czele z Prezydentem Zamojskim oraz Wszechnica Roztoczańska

2009 rok – Ukazanie się w Polsce przetłumaczonej z języka ukraińskiego na polski książki pt. *Filozofia Mistrzostwa pedagogicznego* poświęcona Iwanowi A. Zjaziunowi

2009 rok – Uroczyste spotkanie w Ambasadzie Ukrainy w Warszawie podsumowujące dotychczasową współpracę reprezentantów nauk pedagogicznych obydwu krajów. W uroczystości wzięli udział liczni członkowie KNP PAN na czele z Prof. Tadeuszem Lewowickim oraz przedstawiciele APN Ukrainy z jej Prezydentem Prof. Wasylem G. Kremieniem

2010 rok – Ukazanie się w Kijowie, w języku ukraińskim, pozycji Tadeusza Nowackiego pt. *Praca ludzka – analiza pojęcia*

2011 rok – IV Forum Naukowe „Polska – Ukraina” w Uniwersytecie im. B. Chmielnickiego w Czerkasach nt. *Rozwój pedagogiki w Ukrainie i Polsce na początku XXI stulecia*. Gościem honorowym IV Forum był ówczesny negocjator Unii Europejskiej z Ukrainą – Dr Paweł Kowal

2011 rok – Przetłumaczenie i wydanie w języku polskim książki Prof. Wasyla Kremienia pt. *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni*. Tłum. z j. ukraińskiego: F. Szlosek

2011 rok – Udział w projekcie Prof. Jerzego Buzka (ówczesnego Przewodniczącego Parlamentu Europejskiego) pt. *Zrównoważony rozwój naukowców i studentów z Ukrainy*.

2012 rok – Promocja w Ambasadzie Ukrainy w Warszawie 3 książek:

1. *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni* autorstwa Wasyla G. Kremienia
2. *Mistrzostwo pedagogiczne* Iwana A. Zjaziuna
3. *Kształcenie zawodowe w Polsce i Ukrainie – na tle przemian*, której autorami są: Nella G. Nyczkało i Franciszek Szlosek

2013 rok – V Forum Naukowe „Polska – Ukraina” w Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie nt. *Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdyscypliny*. Uroczyste podsumowanie V Forum odbyło się m.in. w Kopalni Soli w Wieliczce, w sztolni „Warszawa”

2014 rok – Wydanie w języku polskim podręcznika Wiktora M. Syniowa pt. *Podstawy psychopedagogiki korekcyjnej. Oligofrenopedagogika*

2014 rok – Prof. Nella G. Nyczkało została odznaczona przez Prezydenta RP Krzyżem Kawalerskim za Zasługi dla Rzeczypospolitej

2015 rok – VI Forum Naukowe „Polska Ukraina” na bazie Uniwersytetu Pedagogicznego im. Dragomanowa Kijowie z udziałem parlamentarzystów i przedstawicieli Rządu Ukrainy. Tematyka Forum: *Edukacja dla współczesności*. Delegacja polska złożyła kwiaty na Majdanie ku pamięci ofiar tamtych tragicznych wydarzeń

2016 rok – Wydanie pierwszego numeru rocznika polsko-ukraińskiego pt. „Edukacja zawodowa i ustawiczna”. Redaktorem naczelnym rocznika jest Prof. Adam Solak, a zastępcą redaktora naczelnego – Prof. Nella Nyczkało

2017 rok – VII Forum Naukowe „Polska Ukraina” w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy nt. Edukacja dla przyszłości. Udział w VII Forum wzięli liczni członkowie KNP PAN na czele z Przewodniczącym KNP – Prof. Bogusławem Śliwerskim. W pierwszym dniu Forum odbyło się spotkanie delegacji ukraińskiej w Ambasadzie tego kraju – w Warszawie

2017 rok – Otwarcie Muzeum Iwana A. Zjaziuna w miejscu Jego urodzenia z udziałem delegacji polskiej

2019 rok – VIII Forum Naukowe „Polska – Ukraina” w Uniwersytecie Pedagogicznym w Pieryjastawiu – Chmielnickim na Ukrainie. Temat: Wychowanie dla pokoju. Posadzenie „Drzewka pokoju” i otwarcie Sali im. Jana III Wazy.

2019 rok – Wydanie książki pt. *Pedagogika – bez granic* dedykowanej Prof. Nelli Nyczkało z okazji Jej Jubileuszu urodzin. Pozycja ta została wręczona Pani Profesor na specjalnej sesji Zjazdu Pedagogicznego poświęconej polsko – ukraińskiej współpracy pedagogicznej.

2020 rok – Powołanie Prof. Jana Łaszczyka na członka Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy

Bibliografia

1. Gerlach R. (red), (2017), *Edukacja dla przyszłości w świetle wyzwań XXI wieku*. Bydgoszcz.
2. *Kronika współpracy polskich i ukraińskich pedagogów i innych przedstawicieli nauk społecznych i humanistycznych*. Materiały wewnętrzne Pedagogicznego Towarzystwa Naukowego „Polska – Ukraina”, Warszawa.
3. Lewowicki T. (2021), *O polsko-ukraińskiej wspólnotcie akademickiej – esej optymistyczny*, w: L. Pawelski, M. Rembierz (red.), *Ponad podziałami. Wspólne perspektywy i dążenia w polsko-ukraińskiej współpracy naukowej*, Szczecinek – Dąbrowa Górnicza.
4. Nyczkało N., Szłosek F. (2019), *Oduchtworena wzajemodija naukowciw-pedagogiw dwoch krain*, w: W. Kremień i inni (red.), *Jednania dla miru i rozwitku*, Kijów.
5. Szłosek F. (2009), *Współpraca polskich i ukraińskich pedagogów: próba bilansu*, w: T. Lewowicki, F. Szłosek (red.), *Kształcenie ustawiczne dorosłych do wielokulturowości*, Warszawa – Radom.

dr hab. Franciszek Szłosek, prof. APS

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie